Hergé op de sofa
De witte mars van Kuifje
2004

Kuifje is 75 jaar oud. Fans beweren dat de reporter de belichaming is van de 20ste eeuw. Maar hoe staat het met zijn ziel en met die van zijn geestelijke vader? Wij gingen de hoogstpersoonlijke film van Hergé bekijken op de sofa van psychoanalyticus Lieven Jonckheere.`

Hergé, geboren als Rémi Georges (1907-1983), was steeds zeer terughoudend over zijn privé-leven. Tot die dag in 1971. De jonge reporter – later scenarist, acteur, auteur - Numa Sadoul klopt bij Hergé aan en krijgt het interview van zijn leven. Vier dagen lang praat Hergé vrijuit over zichzelf. "Met u is het anders", zegt hij tegen de verbouwereerde vierentwintigjarige. Sadoul schrijft het interview uit. Hergé corrigeert de tekst echter voortdurend en uiteindelijk blijft in de publicatie maar weinig over van het oorspronkelijke gesprek. Gelukkig is er de documentaire 'Tintin et Moi', waarin de Deen Anders Ostergaard het onthullende interview reconstrueert. Die prent gingen wij bekijken bij Lieven Jonckheere, psychoanalyticus van de New Lacanian School en docent aan de Hogeschool Gent. Vele jaren geleden maakte hij in zijn doctoraat aan de UGent al gebruik van beelden uit Kuifje om de fobie te verklaren. Kortom: de juiste man om Hergé postuum even op de sofa te leggen.

Waarom laat Hergé plotseling in zijn ziel kijken tijdens het interview?
Het interview beantwoordt aan het probleem van Hergé, omdat er een overdracht is. Eenvoudig gesteld: Hergé is op zoek naar een zoon, Sadoul beantwoordt perfect aan dat beeld. Hergé is verleid en ervaart het interview als ‘anders’. Maar daardoor gaat hij ook te ver. Wanneer hij het interview leest, neemt hij beetje bij beetje bijna alles terug.

Wat wou Hergé niet gepubliceerd zien?
Misschien heeft dat te maken met zijn fantasma – omdat daarvan iets tot uiting komt in het interview. Een fantasma is een soort scenario, in het onbewuste, dat onze verhouding tot onszelf 'ondermijnt'. Het dwingt het seksuele genot en de realiteit in een eng en vast stramien. Hergés fantasma lijkt dat van de zuiverheid, het onbevlekt zijn, een variant op het Mariafantasma. Hergé, die zijn jeugd sleet in een grijs middenstandsgezin , maakt van wit zijn ideaal. Het fantasma dat bepaalt hoe Hergé omgaat met de werkelijkheid, kun je samenvatten als www of wit, wit, wit. Ook artistiek. 'Kuifje in Tibet' vormt de apotheose van dat fantasma, en op een bepaalde manier misschien ook het einde ervan.

Vooraleer Kuifje zich op de besneeuwde Tibetaanse bergtoppen waagt, gaat hij eerst het rode gevaar te lijf in Moskou of reist hij naar zwart Afrika...
De zoektocht naar zuiverheid dreef Hergé in de armen van abt Norbert Wallez. Deze belichaamde de christelijke zuiverheid en werd zodoende Hergés morele raadgever. Het was overigens ook Wallez die Hergé opdroeg om de stripfiguur te scheppen die 'Tintin' ofKuifje zou worden. Aanvankelijk past Kuifjedan ook in een politiek programma dat de gevaren van het communisme aan de kaak stelt. 'Kuifje trekt dan ook meteen naar het hol van de leeuw, Moskou'. , en zo verzeilt hij ook in Afrika. Maar de invloed van Wallez gaat ook diep . Hij helpt Hergé immers

aan zijn eerste vrouw, Germaine Kieckens, die Wallez' secretaresse is. "Ze hebben mij gecontroleerd", beweert de stripauteur later.

Hoe wurmt Hergé zich vanonder de katholieke sloef?
In de evolutie van zijn werk merk je hoe Hergé zich gaandeweg van Kuifje distantieert. Eerst identificeert de auteur zich met dit onveranderlijke ideaal. De stripheld is immers ouderloos en kan via zijn ouders dan ook geen slechte eigenschappen meekrijgen. Hij is ook seksloos en kan dus niet van binnenuit aangestoken worden door zijn driften. Vanaf een bepaald keerpunt laat Hergé echter dat ideaal, voor wat het is. De ketterende en drinkende Haddock wordt de drijvende kracht. En tegengesteld aan Kuifje verandert Haddock wel, in zijn zoektocht naar een illustere voorvader.

Biografen beweren dat Hergés grootvader een onwettige zoon van Leopold II was. Zoekt Hergé ook naar zijn voorvaderen?
Neen, hij is de voorvader die naar zijn zoon zoekt. Dat is de rol van Tchang Tchong-jen, een jonge Chinees die kunststudent is aan de Brusselse Academie voor Schone Kunsten als Hergé hem ontmoet. Tchang opent een heel nieuwe wereld voor Hergé: die van de oosterse zuiverheid en onthechting. Ondanks het oosterse sausje is dit gewoon een volgende etape in Hergés zoektocht naar wit. De ontmoeting met Tchang vormt een keerpunt. De 'Blauwe Lotus' een verhaal, dat zich afspeelt in China, is gedocumenteerd en realistisch, in tegenstelling tot het verzonnen Moskou, Afrika en Amerika uit de vorige verhalen. In 1935 is het geld van Tchangs studiebeurs echter op en hij moet terug naar China. Door turbulente historische gebeurtenissen, verliest Hergé Tchang uit het oog. Hij blijft Tchang echter zoeken. Pas in 1981, toen Hergé al doodziek was, regelt een journalist een mediagenieke ontmoeting: de klucht van de terugkeer van de Verloren Zoon

Na Hergés gele periode met Tchang volgt een zwarte episode: de Tweede Wereldoorlog. Volgens sommigen was Hergé toen niet zo zuiver op de graat...
In de Tweede Wereldoorlog verbrandt Hergé zich. Hij tekent verder onder het domme motto 'Een treinmachinist blijft toch ook verder werken, waarom ik niet?' Zijn werk voor de krant Le Soir, die door de Duitsers gecontroleerd wordt, doet hem na de oorlog in de gevangenis belanden en hij krijgt een Berufsverbot. Hij wordt echter gered door een onverwachte fan, de ex-weerstander Raymond Leblanc Die hem echter wel aan een industrieel tempo werk doet afleveren. En daaraan houdt Hergé weldra zenuwinzinkingen over. En nachtmerries waarin alles wit is. In die zuiverheid vindt hij zijn weg niet meer. . Op dat moment keert het verlangen naar Tchang in alle hevigheid terug. Hergé schiet soms wakker , roepend om Tchang.

In 'Kuifje in Tibet' krijg je hetzelfde beeld: Kuifje wordt wakker en roept 'Tchang'. In dat boek gaat de stripheld op zoek naar Tchang, die meegenomen werd door de verschrikkelijke sneeuwman. Waarom is dat boek het magnum opus van Hergé?
Omdat Hergé daarin zijn fantasma op een bepaalde wijze doorbreekt. Hij jaagt zijn stripfiguur door het witst mogelijke wit: de sneeuwstorm waarin Kuifje slechts af en toe een vlek ontwaart. Interessant om weten is wel dat 'Kuifje in Tibet' pas tot stand kwam nadat Hergé – in het zuivere Zwitserland – in psychoanalyse wilde gaan. De opvolger van Jung, bij wie hij terechtkomt, zegt evenwel dat hij niets voor Hergé kan doen. Deze moet zelf zijn witte demon verjagen: ofwel stopt hij met tekenen ofwel pakt hij al tekenend zijn fantasma aan. Hergé toont de moed van een groot kunstenaar en tekent ‘Kuifje in Tibet'. En hij komt tot wat de psychoanalyse de 'traversering van

het fantasma' heet. Daarbij sta je middenin wat je verlamt. Je gaat erdoor en ziet hoe je er uitkomt, als iemand of iets anders.

Hoe is Hergé uit de sneeuwstorm gekomen?
Na die strip aanvaardt hij om te beginnen de scheiding van zijn vrouw. En hij wordt enthousiast over mei ‘68, wanneer bij wijze van spreken duizenden losgeslagen Kuifjes de straat opkomen. Andere vaststelling is dat Hergé, na 'Kuifje in Tibet' ,bijna niet meer heeft getekend. Dat zie je vaak bij artiesten die via hun werk hun fantasma doorkruisen. Marcel Duchamp werkte bijvoorbeeld tien jaar aan 'De Bruid ontbloot door haar Vrijgezellen'. Daarna zegt hij dat het gedaan is met zijn kunst en produceert hij nog amper. Maar die enkele werken – *ready mades* zoals zijn urinoir – brengen wel een revolutie teweeg in de kunst. Duchamp is er aan gene zijde van zijn fantasma duidelijk in geslaagd om iets nieuws te creëren. Bij Hergé is dat niet zo duidelijk. Hij begon wel te schilderen, maar zijn kleurrijke abstracties konden op weinig bijval rekenen en hij is er snel mee gestopt. Wat de impact was op zijn latere strips, zoals Vlucht 714, laat ik liever over aan de beoordeling van de echte stripkenners.

Over het fantasma van Marcel Duchamp en over het fantasma in de klinische praktijk leest u meer in:
Lieven Jonckheere, Het seksuele fantasma voorbij, zeven psychoanalytische gevalsstudies
Acco, Leuven/Leusden, 220 pagina's, ISBN 90-334-5296-0

Info
Lieven Jonckheere
Ham 8
9000 Gent
lieven.jonckheere@skynet..be

Tintin et moi
Numa Sadoul
23/01/2004
interview Gent Universiteit
Jan Verstraete

Werk& leven
Tintin = Zoektocht naar vader, TT heeft geen vader (cfr Tisseron)
Hergé (Rémi Georges) = Zoektocht naar zoon

Interview Numa Sadoul
Enige keer dat RG zo open is, zelf over verwonderd "avec vous, c'est différent"
Overdracht op veel jongere man=zoon
Opvolger van Tchang?
Zoon die RG niet had – TT = zoon, TT heeft geen vader, Haddock als substituutvader die zelf ook vader zoekt
RG Neemt achteraf meeste bekentenissen terug voor publicatie – gelukkig film over die interviews

TT = ideaal, zonder fouten – omringd door fouten
Kanteling identificatie van TT = I(A) van zuiverheid, stilte (voix de fin silence) naar Haddock = a = loque, raaskallende stem

Jeugd, opvoeding = grijs, grijs, grijs
Verlangen naar wit, wit, wit – fantasma www, immaculé
Opgeklopt en onderhouden door Abbé Wallez en vrouw (Kiekens = secretaresse van Wallez, versterkt zijn zuiverheidsverlangen en boyscoutisme, rigiditeit – via vrouw onderdrukt door Wallez
Tintin = bestelling Wallez
Zuivere, witte Held tegen Roden, communisme
Cfr TT in moscou, in Africa – christen waarden

Ontmoeting Tchang
Lotus Bleu
ontmoeting Tchang Chinees kunstenaar – Thé Artist
Ander universum, revelatie – soort heropvoeding – breuk met Wallez of toch barsten
Jongere Tchang?
Tchang tekent letters in zijn strips
Echter ook weer soort zuiverheid
Tchang verdwijnt – onbereikbaar door communisme
Blijft later Tchang altijd terugzoeken
Op het einde van leven Hergé komt Tchang plots terug als veloren zoon (imitatie van Kuifje in Tibet in realiteit)

Haddock
Krab met gulden scharen
Vloeken sonorité –cfr Tisseron
Twee favoriete tekeningen
- Haddock jaagt rovers op de vlucht met zijn vloeken
- Haddock komt aan land op pirateneiland

Telkens een soort chronografie van één beweging verdeeld over verschillende personnages – tout y est
Kanteling identificatie: van TT naar Haddock, van ideaal (I(A)) naar loque (afval, a)

WO II
Hoewel antiduits blijft verderwerken in Journal Wallez, door Duitsers gecontroleerd – op aanraden van Wallez (morele gids, tegen communisme blijven ijveren)
Blijft loyaal tov NdP Wallez maar ondertussen wel identificatie aan het wankelen (van ideale TT naar afval Haddock)
Ik werk zoals treinbestuurder of bakker
Politiek verdwijnt uit TT
Komt verhaal, karakters, decors ten goede

Collaboratie beschuldigd, vier maal gearresteerd
Geen werk meer

Opgepikt door weerstander die hem terug TT doet tekenen, maar dan op quasi industriële schaal, met verplichting (2X week), zeer uitgewerkt en gedocumenteerd

Echtscheiding
Zenuwinzinkingen – door werkdruk + problemen in relatie tot vrouw (ook te maken met collaboratie, Wallez in de bak?)
Vlucht alleen naar Zwitserland, zonder vrouw = naar het www
Nachtmerries
www
groot verlangen naar Tchang, bevrijder van Wallez & vrouw
roept 'Tchang!'
naar Zwitserland voor psychiater
opvolger Jung (zuivere psychiatrie in zuiver Zwitserland)
"ik kan niets doen, gij hebt alle kaarten in handen, ge moet de demon van de zuiverheid in U doden, witte demon exorciseren"
stoppen met tekenen of radicaal via tekenen witfantasma traverseren
nog witter dan wit, Tibetaanse hoogvlakten
waagt zich in het hart van de nachtmerrie – op zoek naar Tchang
toegeven niet immaculé te zijn, niet onbevlekt = traversering fantasma d'être immauclé
eigen studio
verlaat vrouw

Castafiora
Zachte ridiculisering vrouw

Mei 68
Alle sympathie met revolutionairen

Minder tekenen
Abstract schilderen, mislukt, niet erkend als artiest
Valt weer terug op TT
Blijft Tchang zoeken (Thé Artist)